

הלכות דברים הנזהגים בפעורה סימן קער קעה

ביאורים ומוספים

סימן קעה

דיני ברפת 'הטוב והמטיב' על היין

[משנ"ב ס"ק א]

ואתרו-קף הביאו לו עוד זין, אפלו הוא ממין אחר, אפלו הכי נפטר בקרבה ראשונה, ועין לעיל בסימן קעד סעיף ה(1).

1) ושם כתב השו"ע, שכל מה ששותה אדם בתוך הסעודה די לו בברכה אחת, אלא אם כן לא היתה דעתו בשעת הברכה לשתות אלא אותה הכוס ונמלך לשתות כוס נוספת [וראה מה שכתב עוד שם].

[משנ"ב ס"ק ב]

ומקרה א'תה פ'שם ומלכות(2).

2) ומי שחושש שחטר לו אחד מן התנאים המפורטים בהמשך הסימן הנצרכים כדי להתחייב בברכה זו, כתב הכף החיים (ס"ק יא) שיביא בתחילת הסעודה את כל היינות שרוצה לשתות ויניחם על השולחן, ויברך 'בורא פרי הגפן' על היין הטוב, ואז ממילא שוב אינו יכול לברך 'הטוב והמטיב' על היין הגרוע ממנו.

[משנ"ב ס"ק לט]

אם רגיל בענין זה, הוא בקלל טפל להאכל(45) וכו', על מעט צוקע"ד לפטר א"ח הקאנ"ע(46).

45) והטעם שצריך שיהיה רגיל בכך, ראה לקמן (סי' ריב ס"ק ד) שאין העיקר פוטר את הטפל אלא כשרגיל לאוכלו עם העיקר, או שהיתה דעתו עליו בשעה שברך על העיקר. ובדברי השע"צ (ס"ק מו) לגבי השוטה יי"ש לאחר דגים, ביאר הגר"פ שיינברג (חדושי בתרא) שצריך שיהיה רגיל בכך כיון שעל ידי כך דעתו לזה ונעשה טפל.

46) ואף על פי שכתב בבית הל' לעיל (סי' ד"ה יין) שהסוכר טפל לקפה ואין צריך לברך עליו, ביאר הגרש"ז אויערבך (צהר תשי"ס עמ' רטו) שכוננת המשנ"ב היא שיאכל את הסוכר בפני עצמו, ולא כשהוא בא יחד עם הקפה, ובאופן זה טעון ברכה [וראה שש"כ פ"מ הע' רלא במה שכתב הגרש"ז אויערבך לבאר באופן אחר].

[משנ"ב ס"ק מב]

שמה לא יזקרו להפסיק מלאכל ויבוא לידי ספנה(47).

47) ומטעם זה, דעת הגרש"ז אויערבך (משנ"ב ביצחק יקרא סי' קע ס"ק א) שאין לשוהח עם אדם באמצע אכילתו, לפי שגורם לו לענות ולהסתכן.

הלכות דברים הנוהגים בפעורה סימן קער קעה

באר הגולה

המזון של אחד ואחד מקרב לעצמו (מ) אפלו הסבו יחד: הגה דלא יכולין (מא) לענות אמן (טור)
(מב) משום דחישין שפא זקדים קנה לושט: הגה (מג) ויש אומרים דאם אמר להם סברי רבותי, וישמעו ויכבדו
לברכה ולא יאכלו אז יצאו אמן, (מד) אחד קברך (י) לבלם, *וכן נוהגין (הגהת מ"י פ"ז מהלכות ברכות וטורכי ס"פ כיצד
מברכין וטור בשם רש"י). (מה) ויאמר סברי רבותי, רוצה לומר, סוכרים אתם לצאת בברכה זו, ולא יאמר ב'רשות
רבותי, וכן (מו) כל מקום שמברכין על הנין משום ברכת הנין שבתורה הסעודה (מז) אין אומרים 'ברשות' אלא
'סברי' משעם שנתבאר (בית יוסף סימן קפ"ז בשם שבליהלקט):

קעה דיני ברכת הטוב והמטיב על הנין, ובו ו' סעיפים:

א הביאו להם (א) וכן אחר אינו מקרבך בורא פרי הענף, אבל מקרבך עליו (ב) 'הטוב (ב) [א] והמטיב': הגה א ברכת ג"ט

שערי חשוכה

[א] והמטיב. עכ"ט. ובר"י כתב דברים פליגי על פנ"ל, עין בטור סימן זעג
ובמאמר חמין להשפ"ץ שכתב שזכור לברך הטוב והמטיב. וכתב הבר"י בענין שקלי"ת
פסח אחר כוס קדוש ראש השנה: קודם ותספקו אם לשלח אחר יין משבח שלא לבגט בספק
לבלם. וצריכים שישעם כל אחד תכף מהכוס שלא להפסיק
בין ברכה לשניה, מ"א, עין ס"י קסו סעיף ו':

באר היטב

של אדם ממאכליו, אין לברך על אותה הקאנו"ל, השוכה גתוונדים כלל א
סי א"ב"ג, ע"ש. כתב בש"ג: הגאונ"ס"י שאוכלים אחר הסעודה למתק
השתיה הוי כמו צנור וזית וברכת הנין פוטרתה, עכ"ל. וכתב המ"א: ונ"ל
דבשאר משקין תוך הסעודה ברכת הלקום פוטרתו, והמשקה טפל ללקום והקאנו"ס"י לפי שכן: וצריכים
בין ברכה לשניה, מ"א, עין ס"י קסו סעיף ו':

(ב) והמטיב. כתב פנ"ל: ו"א שאין מברכין הטוב והמטיב בליל פסח שלא להקרות בכוונתו, עכ"ל. וכתב המ"א: ונ"ל שלא ישתה מב' מינין, אבל אם הביאו לו

באר הגולה

* וכן נוהגין. ומשעם מפר"מגדים דהדור מצוה לית בנה נהנו אף
דבעלמא חיבא שאחר מוציא את חברו יש בנה משום הדרת מלך. משום
דלדעה ראשונה אסור לעשות כן, והוא דעת רב הפוסקים ויהם רבנו אלחנן
ורבנו יונה ורא"ש ופרד"ק והנהגות מומני. כמבאר בבית יוסף, וגם הרא"ה
סובר כן, ונ"ש אומרים הוא דעת רש"י לחתום, אלא שנהגו כן, אף דהמשעם
בשביל לקט יראה דעת רב האי גאון ועוד כמה ראשונים דסבירא להו
כרש"י, ועל"כ יש מקום להמנהג ואין למחות בו, מכל מקום הדין כמו
שכתבנו דהדור לא שפך בנה:

משנה ברורה

נכחו להקל, ויש להם על מה לסמוך, וכל זה בתוך הסעודה, אבל
אם שותה את הנין-שפך אחר סעודתו, דאז בודאי דעתו רק לעפל
המזון, לכלי עלמא צריך ברכה [אחרונים]; מכל מקום נראה לי
דאם אכל מאכל שמן ולקח (מו) מעט יד-שפך להפגי השמנונית
שקפיו, אם רגיל בענין זה, (מו) הוא בכלל טפל להאכל⁴⁶, ועל-כן
אף אם הוא אחר גמר סעודתו אין צריך לברך. כתב החי"א דאם
דאם שותה אחר גמר סעודתו קאפ"ע, הוא רק כדי לעפל המזון
ולא דמי לשאר משקין, ועל"כ צריך לברך ברכה ראשונה; ויאנו

מכרח, ונכון שיברך מתחלה על מעט צוקע"ר⁴⁷ לפטור את הקאנו"ס⁴⁸. וכל זה שיהי רק לענין חל, (מח) אבל בשבת ויום-טוב (מט) בשבת
אין שיהי כל זה, דהרי בודאי כבר קדש על הכוס, וממה-נפישך אם קדש על הנין הלא פוטר כל המשקין ונבאפן המבאר לעיל בסעיף-קטן
ג. ואם קדש על השכר וכיוצא בזה, הלא מקרבך 'שהכל' וממילא נפטר גם זה: ח (מ) אפלו הסבו יחד. רוצה לומר: ולא כמו
דאמרינן בעלמא [קס"ו סעיף יא] דאם הסבו יחד אחד מוציא בלם, ועדיף טפי משום 'ברכב עם הדרת מלך', אבל בברכה שבתוך
הסעודה לא יעשו כן: (מא) לענות אמן. ואף דקיימא לן בכל מקום דשומע כעניה, וענינת אמן אינו מעכב כלל לענין לצאת בהברכה,
חישין שפא יענו אמן ויסתפן [רא"ש וטור]: (מב) משום דחישין וכו'. הינו משום דעוסקין או באכילה ואין בית-הבליעה פנוי.
וכבאר בפוסקים, דלדעה זו (ג) אף אם יניחו מלאכל ויכינו עצמם לשמע הברכה ולענות אמן גם-כן לא מהני, דמכל מקום חישין שפא
לא יתירו להפסיק מלאכל ויבוא לידי סנה"ג⁴⁹ [פרישה]: (מג) ויש אומרים וכו'. דהם סבירא להו השעם דאין אחד יכול להוציא חברו
בברכה הנין שבתוך הסעודה, משום דטרודים הם לאכל ולא יתנו לב לכונן לשמע ולצאת, ולכן אם אמר מקדם שברך: סברי מורי,
ומניחים פלן לאכל ויבנו להם בהברכה, שפיר דמי, וגם משום סנה"ג סבירא להו דאין פאן מין שפסקו מלאכל: (מד) אחד מקרבך
לבלם. וצריכין שישעמו פלם תכף מהכוס ולא יפסיקו בין ברכה להשתיה [מ"א]: (מה) ויאמר סברי רבותי. רוצה לומר: בברכה
שבתוך הסעודה כשאחד מקרבך מוציא בלם, לא יאמר 'ברשות רבותי' [דלשון זה אינו אלא גטילת רשות לברך], אלא 'סברי רבותי',
דהינו שישפסקו מלאכל ויתנו לב לשמע הברכה ולצאת. פנ"ל: (מו) כל מקום וכו'. רוצה לומר, כשאחד מוציא חברו, כמו קדוש
והבדלה וכהאי גוונא. וכתפ"ה וברית-מילה (מ) שאין נוהגין לומר 'סברי' כלל, הוא (נ) משום דתכף במקום שצריך גטילת רשות אומרים
על הנין 'סברי' במקום רשות, אבל בחפ"ה ומילה (נג) שאין נוטלין רשות (נד) אין לומר 'סברי' כלל: (מז) אין אומרים 'ברשות'.
פרוש, אף דהנה ראוי לומר יותר 'ברשות' שהוא גטילת רשות מהמסבין שחפצים בו שיוציא אותם בברכתו, אלא משום ברכת הנין
שבתוך הסעודה דמכרח לומר 'סברי' כדי שישפיקו מלאכל, (נה) נהנו לומר לשון זה בכל מקום שמברכין להוציא אחרים:

א וכן אחר. רוצה לומר, שמתחלה ברוך על יין שבתוך המזון, ואח"כ הביאו לו עוד יין, אפלו הוא ממין אחר, אפלו הכי נפטר בברכה
ראשונה. וענין לעיל בסימן קעד סעיף ה': (ב) 'הטוב והמטיב'. ומברך אותה בשם ומלכות⁵⁰, והוא הודאה על רבוי הנין שצדדמן לו [ועוד

שער הציון

(מ) ואפשר דמה שרגילין לקח מעט מ"ש אחר שאוכלין דגים או דג מלוח הוא גם-כן בכלל טפל אם הוא רגיל בכך ופטר לכולי עלמא: (מז) עין לקפון בסימן
ריב: (מח) כגן-אברהם: (מט) דבליה הלא יכול לקדש על הפח: (נ) ולענין דיעבר, מסתימת השלחן-צריך משעם דאינו מעכב, וכן תרומים וכל הפוסקים
סתמו בזה; אכן בתוספות בכתוב מ"ג, דבור המתחיל הואיל, משעם שם בדברי ר' אלחנן דלעובבא הוא, וכן משעם בחדושי הרא"ה להר"ף: (נא) כגן-אברהם:
(נב) כגן-אברהם, ופרש דכינוי נראה דהינו משום דהתם הבעל-בית ובעל התנהגות מקבדים אותו: (נג) ואפשר דמהאי שפא אין אומרים 'סברי' על כוס ברכת
המזון, דרשות אין צריך לטל מין שנטל רשות מקדם שהתחיל לברך, ולכן אין לומר עתה גם 'סברי'; ואף דהלבוש הצריך לוטר, עין שם, האליה נכה כתב
שאין נוהגין כן. ומכל מקום טוב שהמברך על הכוס נמתין מלברך עד שהמורה הכל "ירא את ה" וגו' שנוהגין לוטר, עין באליה נכה: (נד) אף דהאליה נכה
הקשה עליו מדיברי השבלי"ל לקט, המענין שם וראה דלפי טעם הרמ"א שהעתיק תחלת דברי השבלי"ל לקט בשם רב האי גאון, דברי המנהג אברהם וכיוצא בהם, וסוף
דברי השבלי"ל לקט שהביא האליה נכה על-כרחי שיטה אחרת היא, עין שם: (נה) עין בי"ח ושבלי"ל לקט בשם כמה ראשונים עוד טעמים להמנהג:

תרגום: 1 קפה. 2 מין צמח הנקרא 'שכח'. 3 ספר.

הלכות דברים הנחגים בפעודה סימן קעה

(א) אף-על-גב שאין לו עוד מן (ב) (ג) הראשון (כ"ט). (ד) ולא דוקא הביאו להם מתדש. אלא הוא הדין אם היה להם מתחלה שתי ימות. מברכין על השני 'הטוב והמטיב': הגה ודוקא (ה) שלא היה לפניו יחד (ו) לשברך 'בורא פרי הגפן', אבל אם היה ביחד אינו צריך לברך (ז) אלא 'בורא פרי הגפן', כמו שיתבאר סעיף ג (י"ז להשוות הטר עם מרדכי פ' הרואה) (כ"ט): **ב** מברכין 'הטוב והמטיב' על פל שנוי זמן מן הסתם. אפלו אינו יודע שהשני משבח מהראשון. כל (ז) שאינו יודע שהוא גרוע (ח) ממנו: הגה (ט) ואין חלוק בין שניהם חדשים (י) או אחד חדש ואחד ישן (כ"ט בשם תוס' פרק הדרה וטור ותחמת-הדרשן סי' ל"ד), ואפלו שתה מקננו (יא) תוף שלשים יום. יש אומרים דאם שתה תחלה זמן אדם והביאו לו זמן לכן, אף-על-פי שהוא (יב) יותר גרוע מברך 'הטוב והמטיב', לפי שהוא בריא (ד) לגוף (יג) יותר מן האדם (מרדכי פרק ערכי פסחים): **ג** יתברא לו זמן רע וזמן טוב כפאחד, וברך

ב פס' בחיפוט
ג מרדכי פס' בשם
אבי הערוי

באר היטב

מין אחר צריך לברך מאחר שנופר בנקמא. אם ברך בהמ"ז על זמן אחר א"צ לברך הטוב והמטיב, דהא כבר אמר הטוב והמטיב בבהמ"ז, מ"א: (ב) הראשון. וכנה"ג הביא פוסקים דס"ל דאין מברכין, והרדב"ז סי' קכה הקריע דאם יש להם מן הראשון ולא נצו בו והביאו אחר, מברך, ע"ש: (ג) קשבור. כתב זה לתרץ דבר שו"ע אהר"י, דכאן כתב אם היה לו תחלה ב' ימות מברך הטוב והמטיב, ובסעיף ג לא כ"כ. ע"כ פרץ נמ"א דכאן קאי על הברכה, ודוקא אם לא היה בשעת ברכה שניהם לפניו, דאם היה מינו סעיף ג: ופ"ח פ"י דבס"א אורי שעבר וברך על הגרוע, ע"ש; וט"ז פ"י דבס"א מ"ר בנפתקא איהו עדיף וט"ג אורי בידוע שהוא גרוע יותר, והעלה: מי שלבו נוקפו לברך ב' ברכות בלש ספק, יטלח מן השלחן א' מהם ואח"כ יברך על א' מהם ויברך ב' ברכות שישן פלל א סי' יב האריך והעלה פט"ו. ע"ש: (ד) לגוף. ואם שתה לכן

שערי תשובה

ברכת הטוב והמטיב, והשיב ודו"ק חובת ברכה לעשות מצוה מן המצוות, וראוה משו"ת ח"צ סימן מה, ע"ש, וכתב דהוא גם מתיר"ל מודה, שחרי אינו מרבה בכוסות, דהאי מפעי לה לכוסות של מצוה, וברר יש להם מהראשון ושפיר יכלוך לברך הטוב והמטיב אלקא דכלי עלמא, ע"ש. ומשמע קצת דאם לא היה להם מן הראשון אפשר שאין להביא מתדש בכדי שלא ללכס לבית הפסוק פנינו פרצת הטוב והמטיב, ונראה דמפל מלום דמשום מצוה מן המצוות ש"ד להביא מן המשבח, דהכי"ה מצוה בשעתה אף שלא יברכו הטוב והמטיב מחמת הפסוק, וכמ"ש בברי" שם שכן דעת הראב"ד והרדב"ז שלא לברך והש לחש לדבריהם, וכן נהנה מהרי"ק ש'שלה, ע"ש: (ג) הראשון. עכ"ה. ועין בס"ק שילפני זה שפסק ברכות להקל, וכתב ברי" שם פתרי מולכו: אם ערב זמן טהא מתדש בתוף ינו, אם הריב מתינו טהא מתדש מברך הטוב

משנה ברוכה

בשעת ברכת 'בורא פרי הגפן', וקדלקמה [לבוש]. ודעת הל"חם תמודות, (ו) דלשחם בביתו בשעת ברכת 'בורא פרי הגפן' ודעתו לשחותם, כמנהג לפניו על השלחן דמי ואין צריך לברך ברכת 'הטוב', וספק ברכות להקל: (ח) שלא היה לפניו וכו'. או (ו) שעבר וברך על הגרוע תחלה, צריך לברך ברכת 'הטוב' על היין השני: (ו) אלא 'בורא פרי הגפן'. רוצה לומר, על היין המשבח, וממילא נפטר היין הגרוע מכל וכל, וכן פסקו האחרונים: **ב** (ז) שאינו יודע שהוא גרוע. אבל אם יודע שהוא גרוע אפלו מעט, לא יברך עליו אף שהוא מין אחר: [אחרונים]: (ח) ממנו. כתב ת"ט: דוקא אם הוא מסתפק שמא הוא גרוע רק ממנו, אבל אם הוא מסתפק שפא הוא גרוע מאד עד שאינו ראוי לשמות אלא מדחק, לא יברך עליו ברכת 'הטוב': (ט) ואין חלוק וכו'. הינו, בין לענין ברכת 'בורא פרי הגפן', שאין צריך לברך אפלו מתדש לישן, ובין לענין ברכת 'הטוב', שצריך לברך אפלו בשניהם חדשים [הגרא"א], והשעם, דכיון שהובאו משני כלים ושיבי בשני מינים, וקדלקמן בסעיף ו: (י) או אחד חדש וכו'. ודוקא מתדש לישן, אבל מישן לתדש בסתמא לא, אלא אם-כפן יודע לו שהחדש שהוא טוב כמו הישן [עט"ז וא"ר ושא"א]: (יא) תוף שלשים יום. לאפוקי מטאן דסבירא לה דאם שתה תוף שלשים מינו זה, אין חביב עליו כל-כף ולא יברך עליו ברכת 'הטוב', קא משמע לן: (יב) יותר גרוע. רוצה לומר, (ט) גרוע קצת, אבל אם הוא גרוע הרבה לא יברך: (יג) יותר מן האדם. ומפל מקום

שער הציון

(א) רבנו בחיי הובא בחיפוט רבי עקיבא איגרי, ואליה רבה בשם ר' יוחנן (ב) ובהירוש' רבי עקיבא איגרי הביא, הלפי מה שכתב בספר בית-ההודן דבנמלך או שהיה שנוי מקום דצריך לברך עליו 'בורא פרי הגפן', כמילא אין שיהי ברכת 'הטוב והמטיב', דהוא ענין חדש ואין שיהי לזמן ששנוי מקום: (ב) אם פן הוא הדין בגידון זה בלאו הכי אין צריך לברך 'הטוב והמטיב', דהא צריך לברך 'בורא פרי הגפן' עליו ואין שיהי לזמן שפנתו הסעודה: (ג) אבל לקח זמן אחר טוב לנטנן הכוסות גופא, כגון ששעם כוס הראשון ולא ערב לו היין, לכלי עלמא יכול לקח מן אחר של זמן לכוס שני ויברך עליו 'בורא פרי הגפן' ולדין דהנתינו לברך על כוס שני, ככסימן העד] וגם 'הטוב והמטיב' [פמ"ג ושע"ת]: (ד) כגון-אברהם בשם רב"ז ואליה רבה ושאר אחרונים הרבה: (ה) אבל אין פנתת המחבר שהביאו לו אחר שפנתה הדין הראשון, וזה לא היה מביא המחבר כמלתא דמשיטא כל-כף, וכבר נתקשה בזה הש"ז נומה שמתרץ דחיהו האליה רבה והפריימטיים, וכן ממנהג-אברהם והגנ"א משמע דלא כבאורו], אלא כמו שפרשתי [א"ר]: (ו) וכי קאמר הטור ששלחן-צדקה: אלא הוא הדין אם היה להם שתי ימות, הינו אף-על-פי שניהם להם במרתפס, ודעתו היה בשעת ברכה להביאם ולשחותם, מפל מקום בין שהביאם אחר הברכה לביתו, הוא בכלל שנוי זמן [שם בל"ח]: (ז) וט"ז ומנהג-אברהם וכן מוכח בסעיף ג: (ח) ב"ח וט"ז ומנהג-אברהם יש"א, ולא פט"ז:

הלכות דברים הנזקקים בפעולה סימן קעה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ב]

דקא פגור אגרי הטוב והמטיב בקרבת-הפזון (וכו', גלילי-פסח) וכו', גבול לברך עליו הטוב והמטיב (6).

3) הואיל וישנן שיטות שונות במוסקים בחיוב ברכה זו, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' יד) שברוב המקרים של שינוי יין עדיף לכוון בברכת הטוב והמטיב שבברכת המזון לפוטרו, כמבואר כאן [אם לא באופן שהשני הוא מין אחר וגם מופלג בשבח וגם לא שתה ממנו תוך שלושים יום] שכשם שמועילה ברכה זו לברכת הכוס של ברכת המזון הוא הדין שמועילה לשתית היין שלמפרע.

ואף לגבי ברכת הטוב והמטיב על כלים חדשים, כתב הא"א (בוטשאטש, סוף סי' רכג) שיתכן שנפטרים בברכת הטוב והמטיב שכברכת המזון, וכן צידד הקצות השלחן (סי' סד בדה"ש ס"ק ד), וכעין זה כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ד תשובה מז) לגבי כלים חדשים ולגבי לידת בן זכר שהנהוג לברך עליהם בלא שם ומלכות, יכון לפוטרום בהטוב והמטיב שבברכת המזון, מאידך דעת הגר"ח"פ שיינברג (חידושי בתרא) שאין הכוונה במשנ"ב שנפטר ממילא, שהרי ברכת הטוב והמטיב של ברכת המזון אינה פוטרת את ברכת הטוב והמטיב של כלים חדשים, ואפילו אם התכוון לכך יש להסתפק אם פוטרת, ורק בנדון שלנו הרי היא פוטרת משום שברכת המזון טעונה כוס, ונמצאת ברכת הטוב והמטיב של ברכת המזון שייכת לכוס.

4) ולענין ברכת הטוב והמטיב בימי בין המצרים, כתב הכף החיים (ס"ק יא) שראוי להימנע מלשתות באופן המחייב ברכה זו, כיון שהיא כמו ברכת שהחיינו. אמנם השער תשובה (סי' תקנא ס"ק יח) כתב בשם ספר עמודי שמים שאפשר לברך הטוב והמטיב אפילו לאחר ראש חודש אב, והביאו השדי חמד (אסיפת דינים מערכת בין המצרים סי' ב אות ג), וכן כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ג סי' עט-פ), וכן דעת הגר"ח קרליץ (נחמת ישראל פ"ג הע' 77).

5) דיינו כששותה יין ביחד עם עוד בני אדם, כמו שכתב השו"ע להלן (ס"ד).

[שעה"צ ס"ק ב]

דהוא ענין תרש ואין שרף לזין ששתי מקדם (6).

6) אמנם, בשעה"צ להלן (ס"ק ג) כתב שיכולים ליקח מין אחר של יין לכוס שני של ארבע כוסות ולברך עליו 'בורא פרי הגפן' וגם הטוב והמטיב, וכתב הגרש"ז אדערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' יח הע' 6) שאפשר לחלק שכאן גם ברכת 'בורא פרי הגפן' נחשבת כברכת השבח, וסיים שמ"מ אין זה נראה, ועל כן צריך לומר שהדברים שכתב השעה"צ בס"ק ג אינם לפי שיטת הרעק"א

בשם הבית יהודה שהוביר בס"ק ב. והגר"ח קניבסקי (שיח התורה עמ' רפז) תירץ, שרק בליל הסדר שייך לברך על הד' כוסות הטוב והמטיב אף שמברכים עליהם 'בורא פרי הגפן', מפני שידע מתחילה שישתה אותם, ואין כל כוס נחשבת כענין חדש [אכן בבית יהודה עצמו בסי' ג כתב לגבי ארבע כוסות שלדבריו בסי' מט כשמברכין 'בורא פרי הגפן' אין שייך לברך הטוב והמטיב, וצריך לומר שתירוץ הגר"ח קניבסקי הוא רק ליישב את השעה"צ].

[משנ"ב ס"ק ד]

ואין צריך לברך ברכת הטוב, ופסק ברכות להקל (7).

7) אמנם, אם יש לפניו יין טוב וגרוע, ועבר וכירך על הגרוע תחילה, כתב להלן (ס"ק ה) שצריך לברך ברכת הטוב והמטיב על היין השני. וביאר הגר"ח"פ שיינברג (חידושי בתרא על ס"ק ד) שיש בזה שני דינים. א. דין ברכת הטוב ומטיב על היין הטוב כלפי היין הגרוע. ב. דין ברכת הטוב והמטיב על שינוי היין ואפילו אם שניהם טובים כאחד. ועל כן, אם בירך על הגרוע תחילה, עליו לברך אח"כ הטוב והמטיב, כמבואר במשנ"ב להלן, ואפילו במסופק, כמו שכתב בס"ק יד. אולם בשני יינות שווים, בזה כתב הלבוש שאין כל כך הנאה אלא אם כן לא היה היין לפניו, ורק באופן כזה מברך.

[משנ"ב ס"ק ז]

לא יברך עליו אף שהוא מין אחר (8).

8) ואם יודע ששניהם שווים, כתב הפמ"ג (משנ"ב ס"ק ד) שלא יברך עליהם 'הטוב והמטיב' [וראה הע' הקדמת], והביאו הכף החיים (ס"ק יז).

יין שאינו משובח מצד עצמו אלא על ידי פעולות בתהליכי הייצור והוספת חומרים, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' יד) בשם התורת חיים (ס"ק ג) שאין לברך עליו 'הטוב והמטיב' כששותים אותו לאחר יין פחות משובח, שאין מברכים אלא על שינוי יין שהוא משובח מחמת עצמו או על ידי ששרו בו ענבים וצימוקים. וכן כתבו הא"א (בוטשאטש) והכף החיים (ס"ק טו).

[משנ"ב ס"ק ט]

שאין צריך לברך אפילו מחדש ללשון (9).

9) ואם לא כיוון בהדיא לשתות עוד, אלא שתה סתם, כתב לקמן (סי' רו ס"ק כו) שאם בירך על פירות ובעדו מברך הביאו לו פירות יפים יותר, ולא היה בדעתו לפטור את היפים, לדעת המג"א צריך לחזור ולברך עליהם, והא"ר מצדד שאינו צריך לחזור ולברך עליהם כיון שהם ממין אחד. ובבית"ל לקמן (סי' ריא ס"ה ר"ה עליו) ציין לא"ר.

הלכות דברים הנותנים בפעולה סימן קעה

עח

באר הגולה

ד שם כגמרא
ה התוכחות שם
ו תושב"א ו טור
ז ר"א"ש וסמ"ק שם
ח ר"ב וסמ"ק שם
ט ר"ב וסמ"ק שם
יב וסמ"ק שם

מִיַּד 'בוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן' (יד) עַל הַטּוֹב וּפּוֹטֵר אֶת הָרַע. וְלֹא יִכְרֹף עַל הָרַע תַּחֲלָה 'בוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן' כִּדִּי לִכְרֹף אַחֲרָיו 'הַטּוֹב וְהַמְטִיב', כִּי לְעוֹלָם יִשׁ לִכְרֹף עַל הַעֲקָר וְעַל הַחֲבִיב תַּחֲלָה: ד' יֵאֵין לִכְרֹף 'הַטּוֹב וְהַמְטִיב' אֲלֵא-אִם-כֵּן יִשׁ אַחֵר (ס) (טו) עֲמוּ, דְהִכִּי מִשְׁמַע 'הַטּוֹב' לוֹ 'וְהַמְטִיב' לַחֲבֵרוֹ, 'הֵהוּא הַדִּין אִם אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו עֲמוּ, אֲבָל אִם הוּא יְחִידִי (י) לֹא: ה' יֵאֵם רַבִּים מְסַבִּים בַּסְּעוּדָה, כֹּל אֶחָד מִכְּרֹף לְעֲצֻמוֹ 'הַטּוֹב וְהַמְטִיב', וְלֹא יִכְרֹף אֶחָד לְכֻלָּם. דְחִישִׁינָן שְׂמָא יְקַדִּימוּ קִנְיָה לְוִשְׁט כְּשִׁיעֲנוּ אֲמִין: הִגַּה אֲבָל אִם הָיוּ מְסַבִּים (ו) לְשִׁתּוֹת בְּלֹא אֲכִילָה, אֶחָד מִכְּרֹף לְכֻלָּם (וְעַן לְעִיל סוּף סִימָן קעז): ו' יֵינן שְׁלֵשׁ חֲבִיבוֹת וְהַכֹּל מִמֵּינן אֶחָד, אִם בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם לְבָצִירְתּוֹ שְׂמוּהוּ בְּשֵׁנֵי כָלִים, (טז) חֲשִׁיבֵי כְּשֵׁנֵי מֵינִים וּמְכַרְכִּין עֲלָיו 'הַטּוֹב וְהַמְטִיב', וְאִם לְאַחַר אַרְבָּעִים יוֹם חֲלָקוּהוּ אֵין מְכַרְכִּין עֲלָיו, הוֹאִיל וְהַכֹּל מִמֵּינן אֶחָד:

שְׁעָרֵי הַשּׁוֹבָה

והמטיב ע"ד שפסק בשו"ע סימן רח וסימן ריז ע"ש, ולפענ"ד צ"ע בזה, שעקר ברכה זו על שטוים עליו טעם משבח יותר כבשחלה, אינו מלרוב ופעוט אלא במשפחה ואינו משפחה, ואם טעם עשה טעם מן משבח אף שהוא על-ידי תפירות המעוט יש לברך, ודעה לרבן קל לחלק בין שהיא דיסמן זה וסימן רח, ועין לקמן סימן רב לענין מן מכלל שחצירב בין שאינו מכלל ע"ש:

אחר ורצוים לשמות שניהם גם יחד מן הדין הכי, אין לו לכרף הטוב והמטיב, דמטיב לאחריה ליכא כיון שלא שמה חברו מן הדין הראשון: אמנם אם גם עתה אחר ששאל לפניהם יין אחר גמרו דעתם לשמות גם מן הראשון, מכרף הטוב והמטיב, ע"ש שכתב דבנה נפשטה השאלה של הרב ל"ח. ובתשובת פרח שושן קלל א ס"ו יב האריך והעלה דבין אם שתו ראובן ושמעון מהיין הא' והיין הב' לא שמה אלא א' מהו ובין אם הוא בהפך, בכלם יש להסתפק, ע"ש, ופסק ברכות להקל, ע"מ"א ס"ק ד: (י) ל"א. כתב במדריכי ס"פ הרו"ח, דהאכאנאי והאורח לא יכרף הטוב והמטיב כי אין זה הטובה כיון שאינה שלו, ע"כ, ופי' הב"י דעתו, שהאורח לא יכרף רק הבעה"ב, והוא חולק עליו: לפי לא יכרף על מה שהזמין לו הקב"ה מיני יינות לשמות אעפ"י שאינו שלו, ע"ש. והב"ח כתב דהמדריכי ר"ל שהאורח לא יכרף, אלא הבעה"ב מכרף והאורח יוצא בברכתו, וכתב דהכי נקטין וכ"פ הש"ג, והמ"א חולק עליו וכתב דפסק ברכות להקל ולא יכרף לא האורח ולא הבעה"ב כשאין בשלחן אחד כבני-ביתו; ומ"ט כתב דאם הבעה"ב נותן השלחן כמו שעושים בסעודות גדולות, פלן שוין לטובה ומכרין הטוב והמטיב, ואם אין שותין אחר רק כל א' בחדר א', פשיטא דאין לברך, ע"ש. ובתשובת פרח-שושן קלל א ס"ו יב האריך הרבה להקשות על המ"א והעלה והאורח וכל לברך הטוב והמטיב וכן בעה"ב השותה עמו, וכן ראיתי נוהגים בפני גדולי הדור לברך האורח הטוב והמטיב, וכ"כ הרב אור חדש דף כט ס"ק ח ונתן טעם, משום דהיי גאלו נותן לו היין המובא בלו במתנה וכד"ה דמי, ע"ש. לכן כדי לצאת מספק, כשנותן הבעה"ב לאורח לברך יש לימרו האורח לבעה"ב או הבעה"ב לאורח דבנה שותתן לו לברך הוי היין בלו שלו, כדי שיוכל לברך הטוב והמטיב אלא דכלי עלפא, או יאמר שהמחצית היין יהיה שלו, שאם נותן לו את בלו שוב לא יוכל בעה"ב לברך עליו הטוב והמטיב, עין פרח-שושן ס"י שם: (י) לשמות. עין גמדות וסמ"ק קלל א סימן מדימה וכו' אחרון. השעם שתקנו הטוב על היין ולא על הפה, עין לבוש ובשכחה"ג ובספר שבע-שלמה דף לא ע"א:

מְשֻׁנָּה בְּרוּחָה

ברכת 'הטוב'; וכתב המגן-אברהם, דגם הבעל-הבית לא יכול לומר ברכה זו באופן זה, אם לא שהבעל-הבית העמיד הקנן על השלחן לשמות מי שירצה, הוי כשחפזת ויכול אף האורח לברך; ואשתו ובניו, כיון שצריך לפרנסן הוי כאלו יש להם חלק בו. גם בעיני שישתו בכתורה ביחד, ולא זה בחדר זה וזה בחדר זה, גם הסיכמו כפה (טז) אחרונים, שאין לברך ברכת 'הטוב' אלא כששתו שניהם משתי היינות⁽¹⁾, אכל אם שתו שניהם רק מיין הראשון ומיין השני שמה רק אחד או להפך, אין לברך. (יז) כתבי האחרונים: בברכת 'הטוב' יכול לברך בדיעבד אף שפטר שמה ונזכר כשהיין בפיו, שכולעו ומכרף אחר-כך, אכל אם נזכר אחר שכתב שמה, אין כדאי לברך; ומיהו, כשיש עוד יין בקנן, לכלי עלמא יכול לברך. דדמי למי ששכח לברך 'המפוציא' ונזכר קודם גמר סעודה [פמ"ג]: ו' (טז) חֲשִׁיבֵי כְּשֵׁנֵי מֵינִים. דכיון שכל אחד היה תוסס בקבית בפני עצמו, בשעור זמן זה עדין חרש הוא ויכול להשתנות כל אחד בטעמו⁽²⁾, מה שאין בן אחר ארבעים יום הוא בכלל יין לשון ואין משפחה טעמו, ומיין אחד הוא ואין זה בכלל שני יין:

שְׁעַר הַצִּיּוֹן

(ט) ב"ח ומגן-אברהם ושא"א: (י) עלת-תמיד ומגן-אברהם, ואף דלחם-תמיד חולק, כתב הפרי"מגדים דספק ברכות להקל: (יא) ט"ז ואלהי רבה ותייר אדם: (יב) ט"ז: (יג) מגן-אברהם ושא"א: (יד) מגן-אברהם ושא"א, עין שם. ואף דבבארה"טב הביא בשם פרח-שושן לברך בזה, ספק ברכות להקל: (טו) אפלו אם נתן לו הנוס במתנה גמורה מכל מקום לא מקרי שפסין במטובה, כיון שלכל אחד שיהיו לו כוסו (נכמ"א), אם לא שנתן לו רק מחציתו במתנה, או נעשו על-ידי זה שפסין גמורים, וכמו שכתב בבאר היטב בשם פרח-שושן, עין שם, וגם שכיון הראשון ששתו היה נעין שפסין: (טז) פרח-שושן ודרך-חיים: (יז) אלהי רבה ודרך-חיים:

